

SLOVENČINA NA ZAČIATKU 21. STOROČIA

Na počesť profesora
Ivora Ripku

Editorka
MÁRIA
IMRICHOVÁ



Prešovská univerzita v Prešove
Fakulta humanitných a prírodných vied

Prešov 2004

SKOLICKÝ Slovenské národné písanie

Analýza vývoja slovenského písania



časť I.

EDWARD LIPINSKY

Katedra slovenského jazyka a literatúry
Fakulta humanitných a prírodných vied
Prešovská univerzita v Prešove

Recenzenti: prof. PhDr. Ján HORECKÝ, DrSc.
prof. PhDr. Mikuláš ŠTEC, DrSc.

Analýza vývoja slovenského písania
Vydávané s podporou Ministerstva školstva

ISBN 80-8068-271-2

1000. vydanie

VPLYV NEMECKEJ A VALAŠSKEJ KOLONIZÁCIE NA TOPONYMIU TURCA

Jaromír Krško (Banská Bystrica)

Uhorsko ako multietnický štát prežívalo počas svojej existencie obdobia vrcholov aj pádov. Po vymretí Arpádovcov po meči (po smrti Ondreja III.) nastali v krajinе boje o kráľovský trón, spory medzi cirkvou a šľachtou. Spoločenské nepokoje a rozbroje znásobené tatárskym plienením ovplyvnili aj hospodársky rast krajiny a vtedajšie Uhorské kráľovstvo prežívalo veľkú hospodársku i spoločenskú krizu. Z tohto úpadku sa snažil vyviesť krajinu nový kráľovský rod na uhorskem tróne – Anjouovci, najmä jeden z najlepších uhorských kráľov – Karol Róbert. Po počiatocných problémoch s odbojnou šľachtou sa mu podarilo stabilizovať hospodárstvo krajiny. Svoju moc oprel najmä o nižšie šľachtické vrstvy. Jeho hospodárska politika podporovala najmä rozvoj stredovekých miest, ktoré si zaviazal udeľovaním mnohých mestských výsad. Počas jeho panovania nastal aj veľký rozvoj banského priemyslu, najmä na území dnešného Slovenska. Ťažba drahých kovov, ale aj železnej rudy, medi, olova, cínu a ďalších kovov ovplyvnilo následný rozvoj spracovateľského priemyslu. Uhorsko prežívalo jeden z najväčších ekonomických vrcholov vo svojej existencii a stalo sa najvyspelejšou krajinou vtedajšej Európy.

Rozvoj banského priemyslu bol spojený s príchodom nemeckých kolonistov a prilevom nemeckého etnika. V histórii nášho územia išlo o druhú nemeckú kolonizáciu, pretože prví nemeckí kolonisti prišli do hornej Nitry ešte v čase existencie Nitrianskeho kniežatstva a neskôr Veľkej Moravy. Úlohou týchto prvých nemeckých kolonistov však nebolo hospodársky pôsobiť na tomto území, cieľom ich misie bolo šírenie a upevňovanie kresťanstva. Doterajšie onomastické výskumy preto doteraz nezaznamenali výrazný vplyv nemeckého etnika (prvej kolonizačnej vlny) na toponymiu oblastí hornej Nitry alebo ďalších častí Slovenska.

Druhá nemecká kolonizačná vlna bola omnoho početnejšia. Do oblastí horného Uhorska prichádzajú nemeckí banskí odborníci, ktorých úlohou bolo nájsť bohaté náleziská nerastných surovín a začať ich ťažbu. Územie Turca však z tohto pohľadu nebolo príliš zaujímavou oblasťou. Napriek tomu smeroval nemecký živel aj do týchto oblastí, najmä do jeho okrajových častí – juh a juhozápad kotliny. Juhozápadná a čiastočne južná časť Turca totiž susedí s hornou Nitrou a lákadlom pre nemeckých kolonistov boli aj blízke kremnické náleziská zlata. Časť južného Turca zase poskytovala pomerne dobrý kontakt s oblasťou Španej doliny, kde sa ťažila med'.

Podľa D. Lehotskej prišli Nemci do Turca priamo z Ponitria a nie druhotne – z Kremnice (Lehotská, 1945, s. 14). Najpočetnejšie enklávy preto tvorili v obciach na ceste z Ponitria do Turca (Rudno, Hadviga, Brieštie, Vŕcko...) a v južnej a juhozápadnej časti kotliny (Horný Turček, Dolný Turček, Sklené, Horná Štub-

ňa...). Nemeckí kolonisti sa včleňovali do už existujúcich osád, prípadne založili menšiu osadu na okraji slovenskej osady a postupne obe časti splynuli (napr. Jasenová) alebo zakladali úplne nové osady. Podľa tohto môžeme rozdeliť nemecké osady v Turci na dve skupiny:

- obce, ktoré založili nemeckí kolonisti na základe darovaného územia (tzv. plantácií) s cieľom zaľudniť a hospodársky využiť dovtedy neosídlené časti kraja – Sklené, Horná Štubňa, Horný a Dolný Turček, Hadviga a Vŕcko;
- obce, ktoré existovali pred príchodom nemeckých kolonistov a do ktorých sa postupne toto etnikum včlenilo – Dolná Štubňa (pôvodne Kozmova Ves), Čremošné, Rudno, Dubové a mladšie – Brieštie a Jasenová.

Nemeckí kolonisti sa dostali aj do iných obcí Turca. Lákadlom pre nich boli najmä nemecké mestské práva.¹ Išlo o obce Martin, Mošovce, Turany, Sučany a ďalšie. Tu však nepredstavovali významnú etnickú skupinu a po čase splynuli so slovenským etnikom.

Najsilnejší nemecký živel bol v obciach založených Nemcami, v ostatných osádach Nemci postupne splynuli s domácim slovenským obyvateľstvom (s výnimkou Brieštia²).

Južná a juhozápadná časť Turca bola do polovice 14. storočia z väčšej časti neobývaná. Do týchto oblastí sa presunuli nemeckí kolonisti, ktorí dostali toto územie do užívania. Roku 1360 uzavreli zemani z Mútnej zmluvu s Petrom Glázerom, synom Gerhardovým, v ktorej sa P. Glázer zaviazal, že zaľudní územie Čemernej Lehota (*Chamarna Lehota*)³ a že bude toto územie spravovať. Novovytvorená osada dostala názov podľa zakladateľa – *Glaserhai*, neskôr nachádzame aj poslovenčenú podobu *Scلنner lhota*⁴ (1367), *Sceclenner* (1400).

Susednými nemeckými obcami južného Turca sú Horný a Dolný Turček, Horná a Dolná Štubňa. Roku 1371 sa spomína dedičstvo Jána Štiboria z Kremnice v Dolnom Turčeku (*Turczia Inferior*). Je to svedectvo, že osady Turček existovali

1 Ako však uvádzá D. Lehotská, nešlo o čisté mestské právo žilinského alebo krupinského typu, ale pôvodné nemecké právo si jednotlivé obce upravovali. (Lehotská, 1945, s. 21 – 22).

2 Nemcov v Briešti však bolo viac ako Slovákov. Tento jav pravdepodobne súvisí s prítomnosťou nemeckého etnika v blízkej Hadvige (osada priamo založená Nemcami). D. Lehotská uvádzá údaje o počte Nemcov a Slovákov v obciach Hadviga a Brieštie z roku 1919: Brieštie – 330 Nemcov, 19 Slovákov; Hadviga 446 Nemcov, 19 Slovákov (Lehotská, 1945, s. 37).

3 Názov vznikol podľa potoka, ktorý pretekal týmto územím – *Chemarna*.

4 Zaujímavá je ľudová etymológia tohto ojkonyma – podľa nej v obci boli sklárne. V skutočnosti názov vznikol podľa zakladateľa obce – Petra Glasera. Ľudovú etymologiu podporuje preklad osobného mena zakladateľa obce, ktorý sa uvádzá už 7 rokov po založení obce.

už v prvej polovici 14. storočia a právne podliehali mestu Kremnica (Beňko, 1996, s. 152).⁵

Aktívnymi pozývateľmi nemeckých kolonistov neboli len Kremničania a zemani z Mútnej, ale aj šlachtici z Hája. Na hranici svojho panstva s Hornou Mútou založili r. 1340 novú osadu – Novú Lehota, v ktorej usídli Nemcov. Názov Novej Lehota bol pendantom k Staréj Lehote (predtým Kozmova Ves, neskôr Dolná Štubňa). Neskôr sa tieto obce premenovali na Starú Štubňu (Dolná Štubňa) a Novú Štubňu (1404 *Newstub*, 1415 *Nouastub*), od roku 1493 Horná Štubňa (*Fel-sewsthwbna*) (Beňko, 1996, s. 152). V obciach hájskeho panstva sa nemecké etnikum postupne dostalo do všetkých osád – Háj, Čremošné, Dolná Štubňa i Horná Štubňa. Postupne však prevládol slovenský živel a dnes pôvodní Nemci žijú len v Hornej Štubni.

Oblast' juhozápadného Turca tvorí priechod na hornú Nitru. V tejto časti sa Nemci usidlili v druhej polovici 14. storočia na pozvanie šlachticov z Pravna. Pred rokom 1392 zakladajú osadu Hadviga (*Haduiga*) a Brieštie (*Beryzth*), dostávajú sa do existujúceho Jasenova, Rudna a Dubového. Na základe udeleného nemeckého práva sa Nemci neskôr usadili aj vo Vŕicke – v osade pôvodne založenej valachmi. Vzhľadom k izolovanosti Vŕicka prevládol tu nemecký živel a čiastočne sa udržal podnes.

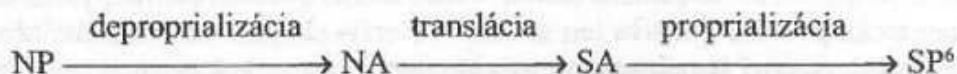
Pomerne silná nemecká kolonizácia sa prejavila aj v toponymii Turca. Napríklad zo 450 turčianskych tokov sme zaznamenali päťdesiat nemeckých názvov, niekoľko desiatok nemeckých terénnych názvov (najmä v obciach Turček, Sklené, Horná Štubňa). V súčasnosti je však väčšina pomenovaní standardizovaných v slovenskej podobe a terénnym výskumom sme zistili, že aj v úze obyvateľov sa využíva slovenská podoba toponyma (najmä u mladšej generácie). Stredná a staršia generácia používa slovenskú i nemeckú podobu. Tento jav sa vyskytuje najmä v obciach pôvodne založených Nemcami – Horný Turček, Dolný Turček, Sklené, Horná Štubňa, Brieštie a Vŕcko. Veľmi cenným materiálom na porovnanie používania nemeckých (resp. slovenských) foriem pomenovaní sú turčianske hydronymá. Diplomová práca V. Lichnera (Lichner, 1973) zachytáva onymickú situáciu v roku 1973, pretože autor práce zistil priamym terénnym výskumom, že v týchto obciach sa podnes (v r. 1973, pozn. J. K.) využívajú nemecké podoby „Dvojrečovú topografickú nomenklatúru“ v chotároch Brieštia a Hadvige pripomína aj D. Lehotská (1945, s. 37). Vzhľadom na to, že vodných tokov v týchto obciach nie je mnoho, predpokladáme, že v roku 1945 sa používala prevažne nemecká podoba. Na základe týchto dvoch prameňov môžeme sledovať proces zániku nemeckých podôb hydroným (vždy zhruba po tridsiatich rokoch – 1945 – 1973 – 2001). Tieto

5 J. Beňko pripomína, že v tomto čase nebola pevne stanovená hranica medzi hájskym a kremnickým panstvom. Tvoril ju len prirodzený predel Kremnických vrchov. Kremnica však potrebovala množstvo dreva na stavbu banských šácht a štôlní, preto prekročila aj hranice Turca. Neskôr vyvolala spor o územie, ktorý (chybou pánov z Hája) vyhrala a juh Turca tak pripadol Kremnici (podrobnejšie – Beňko, 1996, s. 193).

poznaťky sú však dôležité aj pre fungovanie celkovej toponymickej sústavy, najmä v ojkonymickom priestore (intraviláne) jednotlivých nemeckých obcí. V tomto onymickom priestore postupne prevládol domáci slovenský živel a najmä po II. svetovej vojne sa väčšina nemeckých toponým prehodnotila a nahradili sa slovenskou podobou.

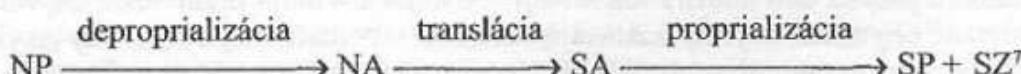
Do procesu premenúvania boli zapojení najmä lesní inžinieri a odborníci. Najlepšie výsledky sa dosiahli tam, kde sa na procese revízie toponým zúčastnili ľudia, ktorí zároveň ovládali nemecký dialekt a vedeli zistiť motiváciu pôvodného nemeckého toponyma. V opačných prípadoch sa nové slovenské názvy príliš vzdiailili od reality, ktorá motivovala nemecké proprium, prípadne sa vytvoril nový umelý názov, ktorý bol neadekvátny.

Nové slovenské toponymá vznikali z nemeckých názvov kalkovaním – v prípade, že sa dala zistiť motivácia pôvodného názvu a jeho apelatívna hodnota. Proces premenovania môžeme schematicky vyjadriť takto:



Do skupiny kalkov môžeme zaradiť toponymá: *Fleischhacker* → *Mäsiarska*, *Lochkohlung* → *Uhliská*, *Beerbrunn* → *Medvedia* studňa, *Beerwasser* → *Medvedí potok* (2), *Bei Brunn* → *Pri studni*, *Brünnchen* → *Studničky* (2), *Dorfwasser* → *Dedinský potok*, *Grenezwasser* → *Hraničná voda*, *Kirchengraben* → *Kostolný jarok*, *Kleinwasser* → *Malá voda*, *Mühlbach* → *Mlynský potok* (3), *Seitenwasser* → *Bočný potok*, *Schwarzwasser* → *Čierna voda* (2), *Tiefwasser* → *Hlboký potok* (1), *Weisswasser* (1) → *Biela voda*.

Ďalšiu skupinu nových slovenských toponým, ktoré vznikli z nemeckých pojmenovaní, tvoria polokalky. Ide o názvy, ktorých slovenská podoba bola motivovaná nemeckým názvom. Aj v tomto prípade ide o deproprializáciu nemeckého názvu, jeho následnému transláciu do slovenčiny a proprializáciu slovenského apelatíva. V tomto prípade by išlo o kalk. Pridaním ďalšieho slovenského apelatíva (najmä pri hydronymách sa pridala zložka charakterizujúca tok), predložky, slovenského topoformantu, prípadne elidovaním jedného nemeckého člena (napr. *Kaltwasser* > *Studená*) vznikne polokalk. Schematické vyjadrenie je podobné ako pri kalkovaných názvoch, rozdielom je len pridanie slovenskej zložky:



6 Legenda k schéme: NP – nemecké proprium, NA – nemecké apelativum, SA – slovenské apelativum, SP – slovenské proprium.

7 Legenda k schéme: NP – nemecké proprium, NA – nemecké apelativum, SA – slovenské apelativum, SP – slovenské proprium, SZ – slovenská zložka (apelativum charakterizujúce tok, predložka, topoformant, elidované apelativum a pod.).

Medzi skupinu polokalkov môžeme zaradiť toponymá: *Kaltwasser* → *Studena*, *Langgrund* → *Dlhá*, *Raubergrund* → *Zlodejská*, *Ahornbrunn* → *Javorovec*, *Breitengrund* → *Široký potok*, *Brieserwasser* → *Briešťanka*, *Glaserwasser* → *Skléné*, *Rehenwiese* → *Srnčí potok*, *Rossfleckengraben* → *Konský potok*, *Szkleno Bach* → *Sklené*, *Torgraben* → *Vrátny potok*.

Druhú skupinu polokalkov tvoria názvy odvodené od osobných mien majiteľov pozemkov, prípadne pri hydronymách sa smer toku bližšie charakterizuje pomocou nemeckého terénneho názvu. V tomto pripade sa vlastné meno nedá preložiť (má nulovú apelativnu hodnotu). Preložila sa len časť názvu, ktorá mala apelativnu hodnotu: *Do Štrichu*, *Daubnergropel* → *Daubnerov potok*, *Laniekwasser* → *Laniekov potok*, *Motnikerwasser* → *Motnikerov potok*, *Paluschgraben* → *Palušov potok*, *Pitschelbrunn* → *Pitšelova studňa*, *Stiebelgraben* → *Štibelov jarok*.

Ďalšiu skupinu tvoria toponymá, ktoré nemajú paralelu medzi nemeckou a slovenskou podobou. E. Eichler ich hodnotí ako voľné dvojice mien, pri ktorých neexistujú hláskové alebo sémantické súvislosti medzi členmi (Eichler, 1982, s. 19). Túto nemeckú podobu využíva len stredná a staršia skupina obyvateľov. Motívacia niektorých názvov je nejasná, pretože nový názov vznikol zmenou motivácie – napr. pôvodný nemecký názov *Topfgrund* (z nem. *topf* = hrniec a *grund* = dolina, zem) bol motivovaný tvarom doliny, ale slovenská podoba *Pri škôlke* bol motivovaný tým, že v týchto miestach sa nachádza lesná škôlka, v ktorej sa pestujú sadenice stromov. Do tejto skupiny môžeme zaradiť tieto názvy tokov: *Engegrund* → *Flochovec*, *Fleischhacker* → *Bučina*, *Fristikfruhl* → *Horeňovo*, *Zwinget* → *Čierňava*, *Štrich* → *Flochovec* (potok), *Brettsäge Bach* → *Turček* (potok), *Goldbrunn* → *Koží potok*, *Graubischgräbl Bach* → *Turiec*, *Grund* → *Rudniansky potok*, *Hadwigwasser* → *Lúčky (1)*, *Holengrepel* → *Unášaná voda*, *Käserhauwasser*⁸ → *Jasenovský potok*, *Königsbrück* → *Červená voda*, *Mittegrundwasser* → *Mlynský náhon*, *Tiefengrund* → *Motnikerov potok*, *Weisswasser* (2) → *Hájsky potok*.

Nemecké etnikum zanechalo aj trvalé stopy v turčianskej toponymii. Niektoré nemecké názvy sa prebrali bez prekladu, najmä tie, ktoré označujú známe oblasti a pozná ich široký okruh ľudí: *Dirhág*, *Glozy*, *Hubengraben*, *Hyrdel*, *Štrich*, *Tajch*.

V súvislosti s nemeckou kolonizáciou a jej vplyvom na toponymiu Turca vo všeobecnosti sú zaujímavé dva fakty – na katastrálnej mape Hornej Štubne z roku 1859 sme zaznamenali podobu rieky Turiec v nemčine – *Graubischgräbl Bach*. V tomto úseku nie je Turiec ešte veľkým tokom, preto ho mohli pomenovať v rodnom jazyku ako „bežný tok“. Napriek tomu by mala platiť téza, že veľké a dôležité onymické objekty zostávajú väčšinou v domácom (pôvodnom) jazyku. Tento jav by sme mohli vysvetliť tým, že nemecká enkláva v Hornej Štubni bola taká kompaktná a silná, že sa snažila všetko pomenovať v rodnom jazyku. Túto domnenku podporuje aj druhý fakt – všetky nemecké osady v Turci majú dnes slovenskú podobu – Sklené, Dolný a Horný Turček (podľa potoka), Hadviga (podľa sv. Hadvigy – Beňko, 1996, s. 154), Brieštie, Jasenová, Čremošné (podľa po-

8 Názov *Käserhauwasser* vznikol podľa nemeckej formy osadného názvu Jasenovej (*Kaserhaj*).

rastov – brest, jaseň, čremcha). Jedinou výnimkou sú obce Dolná a Horná Štubňa⁹, ktorých pôvodné slovenské názvy zanikli a boli nahradené nemeckými názvami.

Druhá kolonizačná vlna, ktorá zasiahla Turiec, bola valašská. Valasi postupovali z východného Slovenka proti Hornádu a Hnilcu, časť obsadila niekoľko gémerských lokalít, Horehronie. Pohorie Nízkych Tatier posunulo hlavný kolonizačný prúd na sever – tu sa dostali až k prameňom Váhu a popri tejto najdlhšej slovenskej rieke postupovali Valasi až na južnú Moravu, kde sa napokon zastavili.

Na valaškom práve vznikli v Turci osady Vŕcko, Budiš a, dnes už neexistujúce, Nevoľno. V 15. storočí bol Turiec dostatočne osídlený a majetkovo rozdelený jednotlivým rodom, takže nebolo príliš mnoho miest, kde by mohli vzniknúť nové osady. Prvé písomné zmienky o Valachoch v Turci sú z roku 1495, keď sa Andrej Just sťažoval na valachov Valentína Koroma, že mu ničia polia, lúky a lesy (Beňko, 1996, s. 223).

Doosídľovanie Turca Valachmi často vyvolávalo majetkové spory, pretože územie už bolo podelené. Tako využili Valachov aj šlachtici Pravna, ktorí v snahe rozšíriť svoje územie a majetok založili v pravniarskych horách osadu Vŕcko. Roku 1505 sa dostali do sporu so Znievskym prepoštstvom, pretože Vŕcko ležalo na území kláštora (Beňko, 1996, s. 196). Premonštráti súd vyhrali a r. 1534 sa Vŕcko spomina ako majetok kláštora pod menom *Wryckopole*. V druhej polovici 17. storočia prišla do Vŕcka nemecká enkláva, ktorá postupne asimilovala valašských pristáhovalcov.

Napriek tomu, že valašská kolonizácia v Turci nebola príliš silná, zanechala stopy v onymii tohto regiónu. Terénnne názvy, ktoré súvisia s valašskou kolonizáciou, sa koncentrovaniejsie vyskytujú v osadách okolo Váhu a dolného toku Turca. Tento fakt podporuje tézu, že hlavná kolonizačná vlna nesmerovala cez Turiec z juhu na sever (tentotým smer vobec neprichádza do úvahy), ale že časť Valachov zostala na panstvách pri Váhu (tu sa len včlenili medzi domáčich slovenských obyvateľov) a časť Valachov pozývali zemania aj do stredného a horného (južného) Turca, kde sa ich snažili usadiť na vybranú pôdu. Na základe historických faktov však môžeme usudzovať, že jedným zo zámerov zemanov bolo vyvolávať majetkové spory a následným súdnym rozhodnutím získať nové územia. Valachov si napr. najímal aj ako svojich žoldnierov – J. Beňko spomína že „Valentín Korom s bratom Demeterom použili svojich valachov aj na prepad Žabokriek a Necpál (Beňko, 1996, s. 223). V oblasti stredného Turca sme zaznamenali tieto toponymá: hydronymá *Košarisko*, *Valašský jarok*, *Z Červeného grúňa*¹⁰, terénnne názvy – *Rusnácky grúň* (Dubové), *Kýčera* (Kláštor pod Znievom).

9 J. Beňko cituje príklad V. Uhlára o pôvode názvu Štubňa, ktoré pochádza z nemeckého die Stube = izba, ktoré „zodpovedá staroslovenskemu označeniu izby s kozubom, teda sídliska, vsi. Toto slovanské označenie sídliska, obydlí treba typologicky dotať do 10. – 11. storočia.“ (Beňko, 1996, s. 114).

10 Názvy *Košarisko*, *Z Červeného grúňa* vznikli podľa terénnych názvov, cez ktoré toky pretekajú. Preto musíme predpokladať aj terénnne názvy *Červený grúň a *Košarisko.

Viac takto motivovaných terénnych názvov sa nachádza v severnej časti Turca, kam prišli Valasi z oblasti horného toku Váhu. Tu sme zaznamenali toponymá v Šútove – *Grúň*, Kŕpeľanoch, Nolčove – *Magura*, Podhradí – *Dolu grúňon*, *Hankov grúň*, *Klak*, *Pod Klakom*, Turanoch – *Mojský grúň*, Sučanoch – *Klačianska Magura*, Turčianskych Kľačanoch – *Kýčera*, *Nad Kýčerou*, vo Vrútkach – *Grúň*, *Holý grúň*, *Ploštinský grúň*, *Ráztočný grúň*, Lipovci – *Lipovská Magura*, *Nad Kýčerou*, *Pod Magurou*, v Martine – *Grúň*, *Minčol*, *Pod Minčolom*, *Pred Valskou dolinou*, *Prostredný grúň*, *Valaská dolina*, v Necpaloch – *Červený grúň*, Košariská, Belej – *Červený grúň*, vo Valči – *Hnilická Kýčera*, *Košarisko*, *Kýčera*, *Tisov grúň*, *Povaský grúň*.

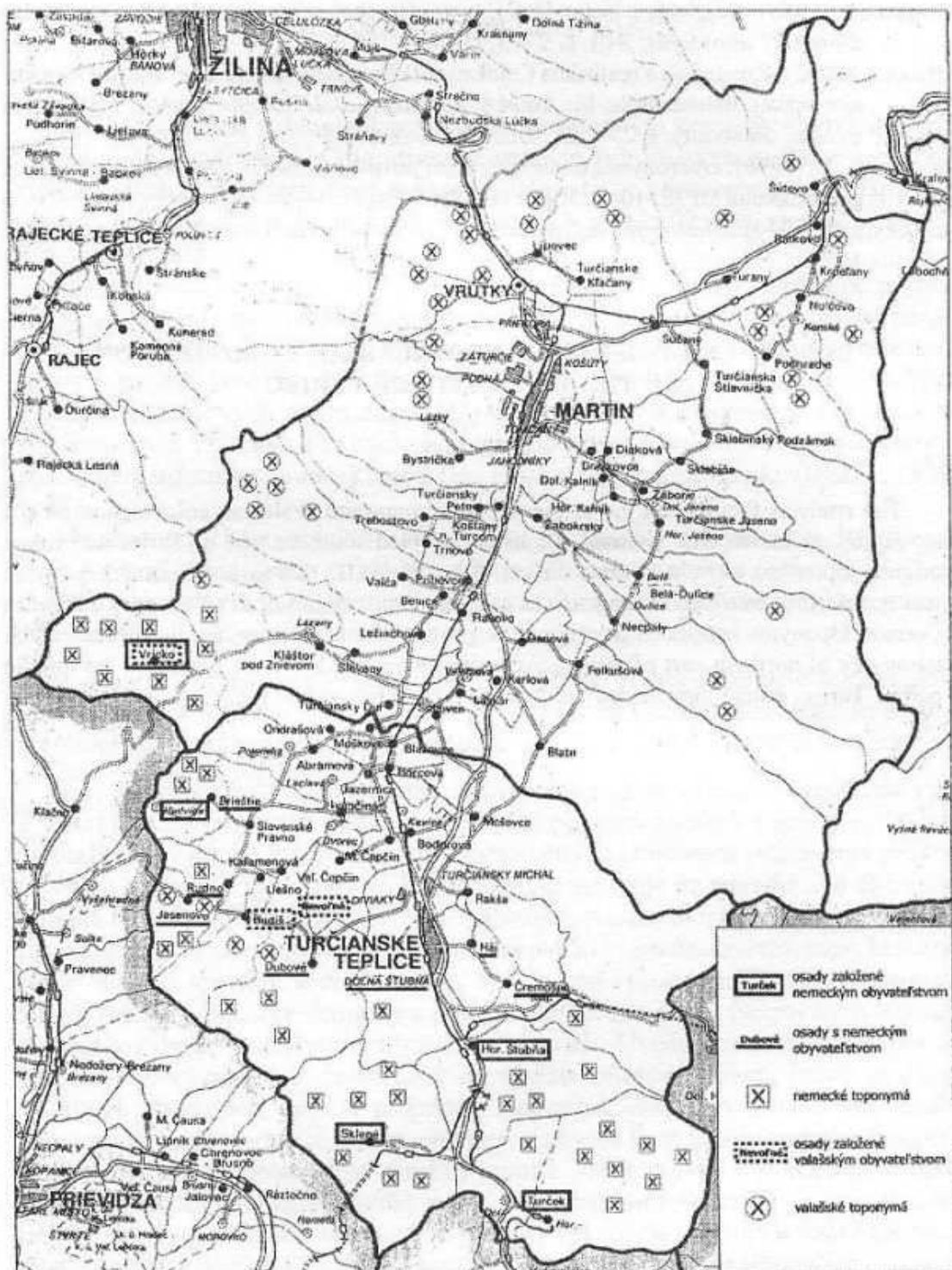
Valašské osídlenie malo nielen hospodársky význam v tom, že sa hospodársky využívali horské a podhorské pasienky, ale majiteľom týchto oblastí valasi zároveň strážili ich majetky a v prípade potreby im slúžili ako žoldnieri, pretože mali právo nosiť zbraň.

Z uvedených poznámok vyplýva, že turčiansku toponymiu ovplyvnili aj dve významné etnické kolonizácie – nemecká a valašská. Toponymia vytvorená nemeckým etnikom sa po druhej svetovej vojne pretransformovala do slovenskej podoby. Staršia a stredná generácia Nemcov však v neúradnej komunikácii ešte používa aj pôvodné nemecké názvy. Druhé kolonizačné etnikum – valašské, zanechalo výraznú stopu v toponymii dolného (severného) a stredného Turca. Dolná časť Turca (oblasť Váhu a jeho sútoku s Turcom) bola osídlená hlavným prúdom valašskej migrácie, ktorá smerovala popri Váhu na západ Slovenska. Valasi pozývaní do oblasti stredného Turca boli často zneužívaní na vyvolávanie majetkových sporov, ktoré mali zmeniť vlastnícke pomery niektorých obcí.

Literatúra

- BEŇKO, J. (1996): *Starý Turiec*. Martin: Osveta. 279 s. ISBN 80-217-0366-00
- BLÍCHA, M. (1996): *Toponymia Ondavskej a Toplianskej doliny. Slovensko-rusínske jazykové kontakty v chotárných vzťahoch*. Prešov: Pedagogická fakulta UPJŠ v Košiciach. 213 s. ISBN 80-88697-23-9
- EICHLER, E. (1982): Zur toponymischen Benennung im Tschechischen und Deutschen. In: *Studien zum Tschechischen, Slowakischen und Deutschen*. Leipzig: Karl-Marx-Universität Leipzig, s. 16 – 24.
- GNMt. – *Geografické názvy okresu Martin*. 1. vyd. Bratislava: Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky. 1994. 77 s. (A 41).
- KRŠKO, J. (2000): Adaptácia nemeckých terénnych názvov do slovenskej toponymickej sústavy (na príklade Dobšinej). Referát prednesený na X. ročníku kolokvia mladých jazykovedcov 22. – 24. 11. 2000, Modra – Piesok. V tlači.
- KRŠKO, J. (2002): Etnické vplyvy na hydronymiu Turca (z hľadiska diachronie) Referát prednesený na XV. slovenskej onomastickej konferencii (Bratislava 6. – 7. 9. 2002). V tlači.
- LICHNER, V. (1973): *Hydronymia horného Turca*. Rukopis diplomovej práce. Bratislava: Filozofická fakulta UK v Bratislave, 77 s. + 1 s. príloha.

Vplyv nemeckej a valašskej kolonizácie na toponymiu Turca



- LEHOTSKÁ, D. (1945): Nemecká kolonizácia v Turci. In: *Historický sborník Matice slovenskej*, 3, s. 1 – 42.
- RATKOŠ, P. (1965): Osídlenie a hospodársky vývoj Horehronia do začiatku 18. storočia. In: *Slovenský národopis*, XIII, č. 2 – 3, s. 135 – 158.
- RIPKA, I. (2002): Koncepcia a realizácia Celokarpatského dialektologického atlasu z aspektu slovenskej dialektologie. In: *Aspekty slovenskej dialektologie*. Prešov: FHPV Prešovskej univerzity, s. 27 – 33. ISBN 80-8068-115-5
- SIČÁKOVÁ, Ľ. (1996): *Hydronymia slovenskej časti povodia Slanej*. 1. vyd. Prešov: Pedagogická fakulta UPJŠ. 108 s. ISBN 80-88697-24-7
- ŠIKURA, J. Š. (1944): *Miestopisné dejiny Turca*. Bratislava: Slovenská akadémia vied a umení. 162 s.

INFLUENCE OF GERMAN AND WALAKIAN COLONIZATION ON THE TOPOONYMY OF TURIEC

Summary

The study is focused on the influence of German and Walakian colonization on the toponymy of Turiec. The German colonists occupied southern part of Turiec and many original toponyms were in German dialect. After W. W. II., this part of German toponyms was transformed into Slovak language as calques, semi-calques or as new names. A part of German toponyms continued in original language. Walakian colonization influenced the toponymy of northern part of Turiec. Some Walakian families were invited to the middle part of Turiec, where they settled villages Vŕcko, Budiš and Nevoňné.